

Ogłoszony między 20 listopada a 5 grudnia 301 r. edykt Dioklecjana stanowił odejście od systemu bimetalizmu na rzecz monometalicznego, opartego na monecie złotej⁵⁶. Przyczyn zerwania z dotychczasową praktyką w polityce monetarnej należy upatrywać nie tylko w złym stanie rynku, o czym dowodnie świadczy wzrost cen w okresie poprzedzającym wydanie edyktu, ale również w niesprzyjającym rozwoju wydarzeń na arenie międzynarodowej, szczególnie w 2 połowie III w. Mimo pewnych sukcesów militarnych Klaudiusza Gockiego i Aureliana, dopiero od czasów Dioklecjana można mówić o poprawie sytuacji w tej dziedzinie⁵⁷.

II. Stosunki wartości metali w rzymskim systemie monetarnym od uzurpacji Konstantyna do upadku cesarstwa zachodniorzymskiego

Po rezygnacji przez Dioklecjana i Maksymiana z rządów na rzecz dotychczasowych cesarów, którzy na tej podstawie mieli objąć w 305 r. stanowiska augustów, państwo rzymskie na skutek uzurpacji Maksencjusza i Konstantyna zostało wpędzone w wir wieloletnich i wyniszczających wojen domowych.

W rezultacie zachwiania jedności państwa doszło do obniżenia standardu poszczególnych nominałów, które początkowo nie przybrało zbyt wielkich rozmiarów, a nasiliło się dopiero na przełomie 307/8 r. Podjęte w obliczu trudnej sytuacji gospodarczej i politycznej zmiany w rzymskiej polityce emisyjnej Konstantyna, będące w znacznej mierze kontynuacją poczynań Dioklecjana, objęły swoim zasięgiem wszystkie bez wyjątku kategorie pieniądza⁵⁸.

Już na przełomie 307 r. przeprowadzono redukcję ciężaru follisa, obniżając jego wagę do 6,5 g, która w połączeniu z dokonany bezpośrednio po abdykacji Dioklecjana obniżeniem zawartości srebra do 1—20%, spowodowała zmniejszenie wartości nominalnej bilonowego pieniądza. Jednoczesne ustalenie nowej taryfikacji follisa na poziomie 25 denarów nie zahamowało postępującej dewaluacji nominału w latach następnych; J.-P. Callu przypisuje wspomnianej redukcji charakter posunięcia typowo inflacyjnego. Wprowadzenie przez Liciniusza oznaczenia wartości na awersach w postaci 12 1/2 wynikało w głównym stopniu z próby dostosowania przestrzeganej przez mennice metrologii brązowych jednostek pieniężnych do postępującej permanentnie deprecjacji follisa, która niebawem przybrała postać dewaluacji. W 318 r. follisy ważyły około 3,35 g, a pod koniec rządów Konstantyna ich waga spadła do 1/4 pierwotnego standardu monetarnego Dioklecjana, czemu musiała towarzyszyć zmiana relacji wymiennej względem solidusów⁵⁹.

⁵⁶ Kent, Painter, o.c., s. 93 n.; RIC VI, s. 89.

⁵⁷ Paneg. VIII 3,3. Zob. RIC VI, s. 91; Kent, Painter, o.c., s. 11.

⁵⁸ RIC VI, s. 89—93; S. Lauffer, *Das Wirtschaftsleben im römischen Reich. Jenseits von Resignation und Illusion*, Frankfurt 1971, s. 135 n.

⁵⁹ Mickwitz, o.c., s. 82; C. H. V. Sutherland, M. R. Harold, *The silver content of Diocletian's early post-reformed copper coins*, *Archaeometry* IV, 1961, s. 56 n.; V. Picozzi, *Considerazioni sui nominali di bronzo conati dopo la riforma di Diocleziano*, *Numismatica* IV, 1963, s. 171 n.; Sutherland, *Flexibility*, s. 179; J. Schwartz, *La circulation monétaire dans l'Égypte du IVe siècle*, *GNS* IX, 1959, s. 11 n.; Cope, *Argentiferous*, s. 115 n.; West, Johnson, *Currency*, s. 167; Kunisz, *Gospodarka*, s. 78; por. P. Ryl. 607.